

λόγον τῆς μεταναστεύσεως εἰς Χίον δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐξακριβώσω. Ἴσως ὠφείλετο αὕτη εἰς τὴν σχετικὴν ἐλευθερίαν, ἣς ἀπέλαυνεν ἡ μυθολογομένη πατρὶς τοῦ Ὁμήρου. Ὁπωσδήποτε οἱ ἐν Ζακύνθῳ Ῥοῖδοι οὐδέποτε ἐλησμένονσαν τοὺς ἐν Χίῳ συγγενεῖς παρασχόντες εἰς αὐτοὺς μάλιστα μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Χίου καὶ σπουδαιότατην ὑπηρεσίαν. Πράγματι τὸ 1824 ὁ κόμης Ἄντωνιος Ῥοῖδης οὐχὶ μόνον ἐφιλοξένησεν ἐν Ζακύνθῳ τὸν πατέρα τοῦ συγγραφέως τῶν «Εἰδώλων», ἀλλὰ καὶ ἐπέτυχεν ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ τῶν ἀδελφῶν του τὴν ἐκδοσὶν Ἰονίου διαβατηρίου, διὰ τοῦ ὁποῦ οὐ μὲν Δημήτριος ἠδυνήθη νὰ μεταβῆ εἰς Κωνσταντινούπολιν, οἱ δ' ἐν Σύρῳ πενόμενοι ἀδελφοὶ του εἰς Σμύρνην, τοῦ καὶ ἠδυνήθησαν νὰ ἐμπορευθῶσι «χωρὶς νὰ φοβῶνται τοὺς ἀγρίους Τοῦρκους».

Περὶ τοῦ φιλοσυγγενοῦς Ἄντωνίου Ῥοῖδου τ' ἀνέκδοτα ἀπομνημονεύματα τοῦ Εὐστρατίου Ῥοῖδου διηγούνται καὶ τὸ ἐξῆς νοστιμώτατον ἐπιστόδιον :

«Ὁ Ἄντωνιος ἐχρημάτισεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, κατορθώσας νὰ τὸν ἐμπιστευθῆ ὁ Μεχμέτ Ἀλῆ Πασσᾶς χρηματικὴν διαχείρισιν» θελήσας ὁμως νὰ ὠφελῆθῃ, ἐμπορεύθη τὰ χρήματα ζυμωθεῖς ἐλθούσης τῆς ἐποχῆς νὰ δώσῃ ἀπολογισμὸν τῆς διαχειρίσεως, ἐπειδὴ καὶ ἦτο ἐλλειμματίας, φοβούμενος τὴν ἀρχὴν τοῦ Πασσᾶ, ἐδραπέτευσε μ' ἐν Ζακύνθῳ πλοῖον. Ἀφικθὲν τὸ πλοῖον εἰς τὴν Ζάκυνθον, ἐξῆλθον ἀπκντες εἰς τὸ Ὑγειονομεῖον διὰ νὰ καταγραφῶσιν ὅταν ἦλθεν ἡ σειρά τοῦ ἀνωτέρω ἠρωτήθη πῶς ὀνομάζεσται : «Ἄντωνιος Ῥοῖδης». Εἰς τὴν ἐκφώνησιν τοῦ ὀνόματος τούτου εἰς τῶν φυλάκων ἀποκαλεῖ τὸν Ἄντωνιον ψεύστην καὶ κλέπτην, συνάμα δὲ ἀπέρχεται δραματικῶς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ κόμητος Ἄντωνίου Νικολάου Ῥοῖδῃ καὶ τοῦ λέγει : Ἐ Αὐθέντη, ἦλθεν ἕνας ὁ ὁποῖος ἔχει κλεμμένον τὸ ὄνομά σου καὶ τολμᾷ νὰ λέγῃ ὅτι ὀνομάζεται Ῥοῖδης. Ὁ φύλαξ ἔμεινεν ἐκπληκτος, ὅταν ὁ κόμης τοῦ ἀπήντησε : «πῆγαινε νὰ τὸν ἐρωτήσῃς ἂν εἶναι Χίος, καὶ ἂν εἶναι ἀπὸ τὴν Χίον, εἰπέ ἐκ μέρους μου εἰς τὸν ὑγειονόμον νὰ τοῦ δώσῃ ἕν καλὸν δωμάτιον, καὶ μετ' ὀλίγον θὰ ἔλθω νὰ τὸν ἰδῶ». — Ἐνῶ λοιπὸν ὁ Ἄντωνιος ἐσκέπτετο τὸ τί ποιητέον, καθότι ἐνόμισεν ὅτι ὁ Μεχμέτ Ἀλῆ Πασσᾶς ἐπρόφθασε νὰ εἰδοποιήσῃ τὴν δραπέτευσίν του, καὶ ὅτι θὰ τὸν συλλάβουν διὰ νὰ τὸν παραδώσουν ἢ ἀποπέμψωσιν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἢ ἐκπληξίς του ἐκορυφώθη, ὅταν ἐπιστρέψας ὁ φύλαξ ἐρωτᾷ ἀπὸ ποῖον τόπον εἶσαι ; ἄμα ἤκουσεν ἀπὸ τὴν Χίον, τοῦ λέγει πολὺ καλᾶ, ἀποκαλύπτει τὴν κεφαλὴν καὶ τοῦ λέγει, ὅτι : ἔχω ἐντολὴν ἀπὸ τὸν Αὐθέντην Σινιὸρ κόντε νὰ εἰπῶ τοῦ ὑγειονόμου νὰ σᾶς παραχωρήσῃ ἕν καλὸν δωμάτιον, καὶ μετ' ὀλίγον θὰ ἔλθῃ καὶ ὁ ἴδιος νὰ σᾶς ἰδῇ. Ὅλ' αὐτὰ ἐκορύφωσαν τὴν ἀπορίαν καὶ ἐκπληξίν τοῦ Ἄντωνίου, διότι δὲν ἐγνώριζεν ὅτι εἰς τὴν Ζάκυνθον ὑπάρχει Ῥοῖδης καὶ μάλιστα καλούμενος Ἄντωνιος ὅπως καὶ αὐτός. Μετ' οὐ πολὺ κατήλθεν ὁ κόμης Ἄν-

τώνιος Ν. Ῥοῖδης καὶ ἐξηγήθησαν. Ὁ κόμης δὲν ἠδύνετο νὰ πιστεύσῃ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ μὴ γνωρίζωσιν εἰς τὴν Χίον ὅτι εἶχαν συγγενὴ εἰς τὴν Ζάκυνθον».

Ἀδελφός τοῦ προμνησθέντος κόμητος Ἄντωνίου ἦτο ὁ ἰδιόρρυθμος καθ' ἑλα δοτόρος Διονύσιος Ῥοῖδης, ὃν ἀπαθνήκτισεν ὁ Σολωμὸς διὰ τῆς «Πρωτοχρονιάς» καὶ τοῦ «Ἰκτροσυμβουλίου». Δόγῳ δὲ τυχόντος περὶ Σολωμοῦ ἀδύνατον νὰ μὴ μνημονευθῆ ὅτι κατὰ τὸν Εὐστράτιον Ῥοῖδην καὶ ἄλλας μαρτυρίας¹ ἡ ἥρωϊς ἐτέρου ἀριστουργήματός του, τῆς «Ἐανθοῦλας», ἐκείνης, ἦν τόσον συγκινητικὰ ἀποχαιρετᾷ ὁ ποιητής, ἦτο ἡ Δ^{ῖς} Μαριγῶ Μαυρογορδάτου, ἡ βραδύτερον νυμφευθεῖσα ἐν Δονδίῳ τὸν Εὐστράτιον Ῥάλλην, ἐγγονὴ δὲ τῆς Μαρίας Δ. Ῥοῖδου καὶ συνεπῶς δευτέρα ἐξαδέλφη τοῦ Ἐμμανουὴλ Ῥοῖδου, ὅστις πάλιν ὑπῆρξεν εἰς τῶν πρώτων ἐκ τῶν ἀνακηρυξάντων τὸν Σολωμὸν πρίγκιπα τῆς καθ' ἡμᾶς ποιήσεως καθ' ἣν, ἀπομεμακρυσμένην ἤδη, ἐποχῆν τῆς διημισηθῆτον τὸ στέμμα καὶ ὁ Σοῦτσος καὶ ὁ Ζαλοκώστας.

Ἄλλ' ἄς ἀφήσωμεν τὴν Ζάκυνθον διὰ τὴν Χίον.² Ἐλεγον ὅτι οἱ λόγοι, δι' οὓς εἰς κλάδος τῶν Ῥοῖδηδων μετηνάστευσεν ἐκεῖ, δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστοί. Οὐδὲ καὶ ἐπακριβῶς γνωρίζομεν τὸ ἔτος τῆς ἀφίξεώς των ἐν τῇ περικαλλεῖ ἐκείνῃ νήσῳ. Τὸ βέβαιον ὁμως εἶναι ὅτι τὸ 1720 ἦσαν ἤδη ἐγκατεστημένοι ἐν αὐτῇ. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὰ λεπτομερέστατα ἀπομνημο-

1) Κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν τοῦ παρόντος προλόγου ἔλαβον ἐπιστολὴν ἀνακρουῖσαν τὰς ἀνω πληροφορίας. Ὁ κ. Δημήτριος Πετροκόκκινος μοῦ γράφει : «Ἡ Ἐανθοῦλα τοῦ Σολωμοῦ ἦτο ἔχι ἡ νόνη τοῦ κ. Δουκᾶ Ῥάλλη, ἀλλὰ τῆς Κας Στεφάνου Ῥάλλη ἡ μητέρα. Μοῦ τὸ εἶπε ὁ γιὸς τῆς ὁ John ὁ Ῥάλλης. Τὴν ἐγνώρισα στὰ γεράματα τῆς : Μικροκατωμένη, μὲ λεπτὰ χαρακτηριστικά, γλυκυτάτη ἐκφραση καὶ ὄρατα γαλανὰ μάτια. Ὁ Burn Jones τῆς ἔκαψε περὶ τὸ τέλος τῆς ζωῆς τῆς τὴν εἰκόνα τῆς, κι' ἀπὸ κάτω ἔβαλε σὰν τοὺς ἀγιογράφους μας τὸ μαρτύριον τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης τῆς ὁποίας ἔφερε τὸ ὄνομα».

2) Περὶ τῶν ἐν Ζακύνθῳ Ῥοῖδηδων πολλὰς πληροφορίας μοι ἐπεμψαν δύο πολῦτιμοι φίλοι καὶ διαπρεπέστατοι ἀρχαιοδίφαι, οἱ κ.κ. δὲ Βιάζης καὶ Ζώης. Ὁ δευτερος μοῦ ἔστειλε καὶ κατάλογον τῶν ἔργων τοῦ δοτοῦρου Ῥοῖδου καὶ ἀντίγραφον ἐνὸς ἐξ αὐτῶν.

Ἐκ τῶν πληροφοριῶν τούτων προκύπτει ὅτι ὁ πρῶτος μεταδὰς εἰς Ζάκυνθον κόμης Γεώργιος Ῥοῖδης ἀπέθανε τὸ 1733, καταλιπὼν υἱὸν Νικόλαον, ὅστις ἐκ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς Μπετινας Γριμάνη ἐγέννησε τρεῖς υἱούς, τὸν Ἄντωνιον, τὸν Γεώργιον καὶ τὸν Διονύσιον καὶ τρεῖς θυγατέρας. Καὶ οἱ μὲν υἱοὶ του δὲν ἀφῆκαν ἀπογόνους ἐκ τῆς θυγατρὸς του ὁμως Ζαχαρένιας, ἣν μνημονεῖει καὶ ἡ Σάτυρα τοῦ Σολωμοῦ, κατὰγεται ἡ οἰκογένεια Δικοπούλου. Ἐπίσης ἀφῆκε κληρονομίαν καὶ ἡ νυμφευθεῖσα τὸν κόμητα Κατακίτην θυγάτηρ του Ἀναστασία. (βλ. καὶ παραρτήμα).